

براهوئی خلقی شاعری کی ثقافت ناڈروشم

صغیر احمد

ایم فل اسکالر بلوچستان سٹڈی سینٹر یونیورسٹی آف بلوچستان

پروفیسر ڈاکٹر عبدالحمد شاہوانی

ریسرچ سپروائزر

Abstract

This study is focused on cultural glimpses in Brahui folk poetry, the major aim of this article is to overview the culture especially in the context of Brahui folk poetry which includes social and cultural change, norms, values, customs, taboos, rituals, material and non-material culture, the religious norms and values. before the industrial society the major number of societies were nomadic and the livestock is the major source of livelihood in today's life also which causes the people to migrate from one place to another place for the purpose of food and shelter, and to find enough food for their livestock so same is the case with the Brahui speaking people because of climate change they had to migrate from cold areas to hot areas especially towards Sibi, Kachi and Sindh province which can be seen in the Brahui folk poetry, further the Brahui folk poetry is well known to transfer the oral history with the help of their poetry as there are enough evidence of their bravery and battles with different invaders, also they have praised their national heroes and even there can be seen encouragement for their youth and rivalry in the different times, the Brahui folk poetry has rich information about their daily lives and routines, from birth to

death they have used different type of poetries to show their happiness and sorrows, even they have mentioned the intensity of cold and hot weather in the Brahvi folk poetry.

Keywords, Brahui folk poetry, Cultural and social values, Norms,

خلقی شاعری انت کسے؟

خلقی ادب نا گچینا اواہم انگناش خلقی شاعری ے۔ اینو ادب نا سوگو آتمہ کہ اوڑاسلوک ے او خلقی ادب ے۔ خلقی شاعری خلقی ادب نا بش کسے۔ انتیکہ ننا بنائی آدیک انداوڑنا شاعری آن مسٹو۔ خلقی شاعری براہوئی ادب نا زیبا انگا او پرتا شیر آصنف ے۔ دا تخلیق امودورنا ے کہ اے تما خلقی ادب زبانی اوسینہ غامبی سفر کریسا موریک آبارسگہ اواینو شہسوارنا مثیل نئی ے۔ دانا تخلیق آاگہ نظر شاغنگے تو داٹی ننے غٹ بے خواندہ غامخلاق نظر بریک۔ دُنکہ شوان، بزغر، گجٹ، زالبول۔ داوڑنا بند غامخلاق شاعری نا مچ کنگ نئی بھلو دوسے۔

اینوہم اگہ انسان مِراوسفر نسیا کائے برے تو بھلو دمدری نس اوڑتون بدمریک امرکہ تینا علاقہ نا دنگ بناءمریک تو مہر و محبت نا زباد بناءمریک اوسفر نا چا دمدری ایسرمریک۔ تینا ڈغارنا اسہ اسہ خل و مش، بے و بوج، کوچہ اوشار انسان ے تینائی ناگھو ے سرکیک او اُسٹ دُنکا وختا خوشی خنک اندا بولان او دشت نئی آلم نس خنگان اُسٹ لیلوی خلک انتیکہ داشیرک ننا فطرت او دتر نئی اوارا۔ او تینا دھرتی نا پدینا گھوش دنیا نا ہر گڑاغان گچین مریک :-

اندار دئی ظفر مرزا تینا کتاب ”بدلتے موسموں کے گیت“ پن (30) آداوڑنوشتہ کیک :-

بدلتے موسموں کیساتھ مسلسل نقل مکانی نے جہاں براہوئی لوک

گیتوں میں شاعری کی مخصوص فنی خصوصیات پیدا کی ہیں۔ وہاں

کیفیات و جذبات کے اظہار کے انداز پر بھی ان کی خانہ بدوش طرز
زندگی اثر انداز ہوئی ہے۔ بدلتے موسموں کیساتھ مسلسل سفر نے
انہیں فطرت سے نہایت قریب کر دیا ہے۔ لامحدود فضاؤں کی
وسعتوں میں سانس لینے نے ان میں خود اعتمادی، منکسر مزاجی اور
بردباری جیسی ذاتی خوبیاں پیدا کر دی ہیں۔ خانہ بدوشوں
کیلیئے زندگی مسلسل سفر کا نام ہے۔“

ترجمہ۔ بدل مروکا مدوموسم تون ہوار ہمپ و ہٹ ہراڑے براہوئی خلقی شاعری ٹی
شاعری نامہ، خاص اوہنری گپ ولائخی ودی کرینے ہموڑے اُست ننا ارمان وحوال آہم پاوال
آزند اثر تھانے۔ بدل مروکا مدوموسم تون ہوار پدے پد مسافری ہم قدرت آن بھاز خوک
کرینے۔ بے کچ آڈ غار نا کشادئی ٹی ساہ ہلنگ ہم اوتینی بھروسہ، غریب طب، اوسگ کونگا آجوانی
تے ودی کرینے۔ پاوال آ مخلوق کن زند پدے پد سفر نا پین ے۔“ (مرزا، 2003، 30)
خلقی شاعری نا تخلیق نا بھلا مقصد ساعت تیری تون ہوار ہوار پاوال آزند ننا باروٹ لفظ آتا
خُلنگ ے۔ اودائی اند اوڑ ننا شاعری مَسُنے کہ شاعر پاوال او خلقی زند آن پیشن متنے۔ انتیکہ ننا پاوال آ
زند تینا وڑئی بھاز تا شابیت ے۔ ڈ غار آن ہلیس آسمان، استار اوٹو بے اسکان ننا شاعری مَسُنے۔

داردئی افضل مینگل تینا کتاب ”شامپشیر“ نا پین نمبر (9) آداوڑ نوشتہ کیک :۔

خلقی آشترک نہ بیرہ ننا پاوالی زند، ہمپ و ہٹ، ہند و سفر، مال و
مالداری تاریخ و ربیدہ غاتا داستان و خستہ ننا مخلوق نا تینا زبان
، بولی و ادب تون اُست خواہی نادرشانی ام ہرے ہراڑیکہ ن پٹے

نُن اوجا گہ ناچار داماں ٹی اُنس کہ خنان او فٹے خوش رنگ ء خیال
 سے نالویس تسسنن بلکن ہرا ہرا کسرتان گدرینگان تینا خیال و
 خوشی و غم خل و مش جھرو بوج آتے ام ناز یفیسا ہنن۔ داڑان دا
 ہیت درشان مریک کہ ننے تینا ڈیہہ وڈ غار تینا زبان و ادب تینا
 دو دور بیدہ غاتون بخسو مہراواست خواہیس ہرے۔“

(مینگل، 2010، 9)

ننا خلقی شیر تینی دلیری، بہادری او خواری کشنگ ناز کرساڑی ے۔ اواندانا تارتخ نا پنے غاتے زندہ
 تخانو۔ اودافتیان ننا بروکا گڈ زادہ غاتے خلقی ادب، تارتخ، دود و ربیدہ، پاوال آزند، تول و بش
 ، کُنگ بینگ، مرک و زند، سیال و سیال داری ہپ و پٹ او ثقافت نا قدرنا سہا تہگ۔ پوسکنا شاعری ٹی
 ثقافت نا او خدر مقصد اف ہرا کہ خلقی شاعری ٹی بھلو مقصد۔ مطلب۔ علاقہ اوراج کسینا زندنا او ثقافت نا
 معلومدار یک نوشتہ او۔ داوڑنا شاعری سادہ او پُر مقصد ے۔ اینواگہ کس گدرینگو کا وختہ خنتہ نے
 اواگہ بیرہ براہوئی خلقی شاعری ء خوانے یا پنے تو لوک تو لوک اودے ننا چا وڑ وڈول او ثقافت نا معلوم
 داری رسینگ۔

دا شاعری ٹی ایلودا کہ داٹی ہواری، اتفاق، سنت او سیوت او ایلیم دوستی نا بے مٹ او گھو رسینگ۔
 انداہیت آتیا مبار ذوق براہوئی تینا کتاب ”دیر دیر کیوہ کنے دیرایتہ“ نا پین نمبر (11) غادا وڑ
 نوشتہ کیک :-

”دنیا نا ہر زبان نس مرے تینا کچ تینے ٹی راجی تین پہ تینی نا گینو
 ستا تنک ہند راجی پہلو تے ٹی حسن و عشق ننا باہوٹ جوش و جذبہ

غاتا اسہ بھاز بھلو دنیا کس وادان مرک۔ دانا ندارہ خلقی شیر و باگل
 آتے ٹی جوان درشان مرک داشیر و باگل آگیت آک پیڑی تا مہرو
 مابت ء پاش کیرہ ولے دافتنی بند غاک انسانی جذبہ غاتا درشانی ء
 جوان دوست تخیرہ۔ براہوئی زبان ٹی ہم ہندنا گیت آتا بھلو مڈی
 ہس ساڑی ء ہر اساراوان و جہلاوان نایب و کھیب ہنا علاقہ
 غاتے ٹی تالان ء داکیت آتی پیراہوئی رسم و رواج اوقتا ماحول
 کاروبار ناوڑ و ڈول زمیں و آسمان مش و بیاباں جھل و جنگل آتا
 بیتاک بندغ گیری ء راجی تین پہ تینی ء پاش کیرہ۔

(براہوئی ذ، 2013، 11)

دانشیرک بھاز ہنن و دافتنی حقیقت نارنگ ہوارے داکان بیدس ہراڑے دافتنی مہر و محبت ناہیت
 اموڑے رسم و دود، ثقافت نارنگ ہم ہوارے۔ اگہ
 دافتیان ثقافت ناہیت و ذکر ء چناکین تو خلقی شاعری تینا چا وجود ء گوپک۔ خلقی شاعری دا
 وختسکان اگہ زندہ ء او ثقافت ناوجہ غان۔ خلقی شاعری ٹی ثقافت بدن اور و روح نا مثیل ٹی ء۔ انتیکہ ننا
 چا خلقی شاعری نا سر حالاک خلقی او۔ اگہ داصنف متو یکہ اینونا تاریخ، شاعری او ثقافت نا پن ہم
 متو یکہ۔ انداوڑ ارن کہ خلقی شاعری ٹی ثقافت نا انت بنخ ء۔
 ثقافت انت پارہ :-

ثقافت عربی زبان نا لفظ کسے لغت ناروئی ثقافت نامعنه رسم و دود، زندناوڑ او
 تہذیب نائے۔ مستی دانا سرجم آہستی ڈاکٹر مظفر حسن ملک تینا کتاب ”ثقافتی بشریات“ ٹی دا

وڑنوشتہ کیک :-

ثقافت‘‘ یا تہذیب سے، نسلیات کے وسیع تناظر میں کسی معاشرت کا وہ پیچیدہ نظام مراد ہے، جس میں علم، عقیدہ، فن، اخلاقیات، قانون، رسم و رواجات کے علاوہ دیگر وہ تمام اہلیتیں اور عادات شامل ہیں، جو اُس کے افراد اپنے معاشرے سے حاصل کرتے ہیں۔

ترجمہ:- ”ثقافت یا تہذیب آن نسل آتا تالان آردنی ہوارزند گدریفنگ نا ول کنوکا وڑوڈول آاموسلسلہ داڑان مرادئے ہرائی علم، اعتقاد، کسب، جوانی و محبت نا علم، دستور، رسم و رواج آتیاں بیدس ایلو غٹ لائی او عادت آک ہوڑدہ او ہرا کہ اونا تینا بندغاک تیناراج آن دؤئی کیرہ“۔

دوسری تعریف جسے ذرا زیادہ وسیع تناظر میں پیش کیا جاتا ہے، کچھ اس طرح ہے :

”ثقافت ایک ایسا نظام ہے جسے کسی قوم کی معاشرت سے اخذ کیا جاتا ہے، اس میں وہ تمام نقوشِ حیات شامل ہیں جو عام معاشرے میں مشترک طور پر پائے جاتے ہوں۔“

اڑمیکو صفت ءچٹس پین شابیت او بوز و خیال نسیٹی پاننگنگ ئے ہرا کہ داوڑئے

ترجمہ:- ”ثقافت اسہ اندونو دستور نئے ہر ادے قوم نسینا ہوار
گدر یفو کا زند آن الینہ دائی زندنا موغٹ ڈس آک ہوار او ہرا کہر
اج نسیٹی اسہ وڑ ساڑی مریر۔“

(حسن، 2004، 66)

ثقافت انسان نا بندغی اوشون ہلنگ نئی جوانو کڑ دس ادا کیک۔ انسان ہراڑے ودی مریک اموراج نا
رسم و دود، وڑ وڈول نار دئی تینا زندء گدر یفک۔ ثقافت تینا اثر نار دئی او نا خیال و پام، فکر و ہیبت، زبان،
اوسوچ نا و لشتی کیک۔ بندغ تینا کچ و اندازہ نا وڑ ٹ زند گدر یفک ہرا کہ او نا راج نئی ساڑی
مریک۔ بندغ نا زند گدر یفنگ نا وڑ وڈول او نا ثقافت نا در شانی ء کیک۔ ثقافت آن راج او بندغ
نا بھلو خوک اوسیالی نس مریک۔

ننا او ثقافت نا بھاز گچین او ہواری نئے دُنکھن تون مدت آن ثقافت ہوارے ننا درستی راستی
، زبان، ادب او انسان نا زندئی ثقافت نا گچین او ہند نئے۔ دائر دئی دا اُربہ کہ براہوئی خلقی شاعری ٹی
ثقافت نارنگ امر ہوارے۔

براہوئی خلقی شاعری ٹی ثقافت :- براہوئی خلقی شاعری نا پنا یا گڈ سرء ارن تونے مچا شاعری نا ہر
ٹھپو ٹی ثقافت نظر بریک۔ اگہن دا ہستی کین کہ ثقافت نا در شانی نا گچینا وڑ خلقی شاعری مسن تودا ہیبت
رد مفرو۔ او خلقی شاعری نا زیبائی ثقافت آن ہے۔ اگہ ثقافت ء خلقی شاعری آن جتاء کین تودا صنف
خالی سلک۔ انتیکہ ہر لفظ نئی ثقافت، دودور بیدہ، رسم و رواج جا گہی ہے۔ خلقی شاعری ٹی ننے
علم، گہو، زبان، ادب او ثقافت نا معلوم دای زیات رسینگک۔ دُن پان کہ پورا او علم نس نا خلقی شاعری
ٹی خوانو کاژکن ساڑی ہے۔ اوکان بیدس خلقی شاعری ہر سر حال آننے رسینگک او دُن کہ بنا خلقی مخلوق نا

زندگی مدام ہمپ و ہٹ سسکہ اوارے۔ اوفتا رہینگ کن ہنگین الویکہ سیل و تیرمہ کچھی خراسان او
 سندھ نانیمہ غا آلمک رائی روان اُسُرہ انداوڑ گدان تیٹی رہینگ اوفتا ہنگین سسکہ۔
 خلقی شاعری ٹی ثقافت ناڈروشم۔ مثال کن گڑاس خلقی اوشیر سرجی اٹ۔
 حوال : -

گل آن مہالو حوال ناباروٹ ہیٹ وگپ۔ حال وحوال نناہے تم آن مسنے اوارے۔ حال
 وحوال نئی بنگ ناچا قصہ سچائی تون بیان کننگک دائی دروغ اصل مفک۔ اینوہم حال وحوال ہر
 ساعت نئی اوارے۔ خلقی مخلوق اینوہم دارسم ۽ یلہ کتھو لے شاری مخلوق مدان مدان آدادے اُستان دنگٹی
 او۔ اندا رڈی ہم ننا خلقی شاعری ٹی حال وحوال ناباروٹ شاعری مسنے دنگہ: -
 کوٹل ناشار ٹی توارے دیرہ نا

احوالس بسونے سنگت نا شیرنا (مینگل الف، 2005، 190)

ننا خلقی شاعری ٹی علاقہ غاتا ذکر بھاز مسنے اوداوڑ کہ جغرافیائی ردی ننے تینا علاقہ غاتا حدوسیم
 آتا معلومداری شیر آتی زیات مریک۔ علاقہ ناپن ۽ تون (ل) نا گیشتری مہرنا علامت ۽ دنگہ
 دشت ۽ دشتل انداوڑ کوٹل ناشار کوٹل مہر آن پاننگک۔ کوٹل ناشار ٹی دہیرہ کہ ننا مخلوق بھاز جاگہ دادے
 ڈمبکی ہم پارہ داڑان خوشی نا کلہو اوساعت پین زیات ودھک اوسر و ساز ہم ثقافت نا درشانی ٹی بھلو
 کمک نسے۔ سنگت نا شیرنا حوال ۽ دہیرہ غاک ہنگٹی او۔
 گدان : -

ننا ڈس، پہچان اور رہینگ نا اولیکو ہنگین گدان ۽۔ انسان بے آسراتی آوختی گدان نا
 ہنگینی ۽ تینکن گچین خیال کرے او گدان ہیٹ نا پڑہ غان کہ جوڑے براہوئی مخلوق دا پڑہ غاتے درسم نا
 پنٹ درست کیرہ۔ دانا زیبائی نا مثال ۽ ای دُن ہنگ خواوہ کہ دشت او غیر وسم او جاگہ کس اگہ اسہ

گدان کس ہم چکے تو او جاگہ ناچا زیبائی اندا گدان آنے۔ ہراڑے خنتا مہنا گدان بریک
اموڑے اسہ زیباء زندسینا ڈس رسینگک۔ اوکان بیدس گل بیتاک تینا جاگہ غا گدان نامہر خوشی، ایلیم
دوستی، مہمانی، حال وحوال، دُونَا صفا انگا خوراک اوسکون نازند گدان اٹ داخہ ارے ہرا کہ اینو نا بھلا
ماڑی تینی اف۔ گدان

آن لمہ نالولی ناتوار اونا زبان اٹ رسینگک۔ ہیزک اوسخل ناتوار تو اصل اُستان ہمپک۔
گدان نارِدئی شیر کس داوڑے :-

گدانے بش کرین توسونن تینا

انتے نی بغیسہ بلہ نا کنے آ (مینگل، 2015، 131)

خلقی شاعری ٹی شاعر ناظر ہراڑے ہراڑے تہا نے اونا نازند او ثقافت و نازیفیسہ ہانے۔ اول سر آن
نابرا ہوئی مخلوق نا کاریم ہمپ وپٹ مریسار ہیگنگ کن گدان بش کرینو۔ داساعت آگل آن بھلا خوشی
چناتا مسنے کہ علاقہ غان ایلو علاقہ غانگ بنگک نا اسہ بے مٹ اوسلسلہ کس برجاء مسگہ۔ ہراڑان
علاقہ ایلو مخلوق نادائی بھلا خوشی کس مسگہ۔

اُراء تہنگک او گدان بش کینگک۔ داڑے شاعر داپانگک نے یعنی تینا تینائی نا خبر و تینا دوست تہنگک کہ
گدان و بش کرین او گدان بیدس بندغ او کچاری آن بے چسے۔ گدان نازیبائی دوست، سیال او
عزیز نا کچاری نے۔ مہر و محبت نا اندازہ و داہیت آن اُننگ کینہ کہ خیرات و گوری او ندر و صدخہ مریسہ
دوست نابلہ و ارفنگک ہم نار وایات آتا بخ مسنے۔

ثقافتی خوراک :- ثقافتی خوراک نئے ساہداریتیاں دوبریک۔ او اُخدر کہ خوراک نن خلقی زند
کئی استعمال کرین اونا تینا دُونَا صفا او خوراک مسنو۔ اندا خاطر ان نا خلقی مخلوق نا جان جوڑی او ہٹس بجا

ایہو ہم مثالی ۽ دارِ دینی خلقی خوراک آتا باروٹ گڑاس شیر :-

چڑ ۽ گدرے

ہڑدے مدرے

سورنگا خاسن

تافو ۽ باسن

شرودی بسیوہ

نیکے ہتیوہ

ہلی ۽ ماری

مزنی آسواری (حسنی، 2007، 64)

سارادوان ناگڈ سرنا علاقہ غامبیٹی جینی اول علاقہ کس گدر کہ سوراب آن ایمون اونا ذکر د شیرنی
۽۔ اندا و شیر آتا دانش ننا ثقافتی خوراک آتا ۽۔

مدر۔ اول دارن کہ مدرانت کسے اودا جوڑ امر میک خسی آن جوڑ کروکاسی ۽ دیگ ٹی شاغنگ آن
گڈ مچٹ ڈلیدہ اولم شاغیسا جوان اڑسوئی ۽ تارنج آنبار کہ بسینر داسادیک سنا ذی آپو غ شاغیسا د ب
کروئی ۽ تادم نسیان گڈ مدر تیار۔
اوخاسن سورانگا پال ۽ پانہ۔

تافو۔ کہ خل آن جوڑ گرو د خل ناتین کس میک ارغ بسنگ کن استعمال میک۔ دانا ارغ بھاز
مزنی میک۔ اندا تافو آشرودی ہم بسنگ شرودی نا جوڑ کنگ نا وڑ دن ۽۔
شرودی۔ نت نی ہڑدے آن زیات دیر شاغیسا تافو آلس ارغ آنبار بسنگ اندا وڑ سنا ارغ شرودی
پانتنگ۔

ثقافتی پوشاک :-

کشیدہ :- کپہ کشیدہ
نی پوسکن رسیدہ
بش مہ کہ دیونے

خنتائے کیونے (براہوئی ع 1969، 40)

پٹ و پول نارڈی ننا کشیدہ غاک اسلام ناوڑٹ او۔ داکان بیدس اگہ لس وڑی ن تینا کشیدہ غاتے ارن
او بڑ چکی یا عام پوشاک آن گچین، زیبا اسلام او پڑدہ ناوڑٹ او۔ اوکان بیدس ہر اتم پیشن ملک نا
بند غاک کہ داڑے بریرہ توافتا ثقافت ننے آن بدلے ولے ننا کشیدہ آچ او پوشاک آتے خوشی او
فخراٹ تینا ولایت آدیرہ۔ انداوڑ ننا ثقافت نا نمائندگی مچا دنیاٹی مریک۔

داکلو :-

چُناتے داکلو ٹی راضی کیر
پیشن کار او گوازی کیر

(مینگل الف، 2000، 65)

داکلو ننا وختنا گچین او ثقافتی آچناتا اُسٹ پسند آخوراک ے۔ داجوڑ دُن مریک کہ ارغ بسوکا تین یا کڑ
چُونا کیر غان خاخر لکفیرہ دے نسکہ تین یا کڑ چو باس داسا غلہ غاتے شاغیرہ او دانگ اینگ کیرہ تا
دے نسکہ غلہ غاتا رنگ خیسن ہڑ سینگا توشیف کیرہ تا او داکلو تیار۔

اے تما دکان الوگر االنگ کن چنا بھلا داکلو کنگرہ او فتا ہنینی او چس زیات کنگ کن دافتیٹی دینو گڑس
شاغیرہ داڑان داکلو نا چس پین زیات مریک۔ چناتے ذرس داکلو نا تسرہ او مون تسرہ تا گوازی کن

اے تما گوازیک غٹ خلقی او اُسَر ہر افا مقصد نُس ہم مسلہ۔

نحسی :-

سے پُر کر نحسی آن دافنے در تخ دوستنا کٹ آ

دیر و سوزی و دال آتے درے تخوا او طشت آ

(مینگل الف، 2010، 145)

وختی سخی گری بھاز نسلہ او دُن کہ کسس ساہدار تا پال۔ نحسی۔ خاسن۔ مدر۔ چکیدہ۔ سنبار۔ خروود۔ خر
خروود۔ نر خروود او نحسی مقصد بچو گڑا نُس سودا کتوسہ۔ سودا کنگ ۽ بد خیال کنگا کہ۔ ہمسایہ او ایلو دوست و
عزیز آتے ٹھکی نا وڑی تنزگا کہ دامہر و محبت او سخا نا جوانو مثال نُس نُسے۔ شیر نئی ہم گنوئی تے یات
کنزگانے داخہ در سخا کہ تاس نحسی آن پُر دوست کن ہنا کہ اوکان بیدس سوزی، سو او دال آن تینا دونا
جوڑ کرو کا خوراک آک زیات استعمال مسرہ۔

دم دما نا یاداک

کچھی نا شاداک

ڈھوڈی او ساگاک

کنا دوست نا ٹھیکیک (مینگل الف، 2010، 65)

ساگ ۽ کن انگ او ساگ خلنگ نا خوشی نُس تیناے۔ ہتم نامد و موسم نئی مخلوق ساگ خلنگ کن کارہ او فتا
دا انگ اسہ سیل او سواد او چکر نُس ہم مریک اندا ساگ آتیاں صفا کریسا بار یفنگ آن گڈ مرننا دوست
آتے اندا ساگ آتے ٹھکی نا ردئی رائی کنگنگ۔ اوکان بیدس کہ ننا علاقہ غامبی شاد (انگمین) درخت
آتیا مریک دافنے درخت آن دڑ یفنگ نا بھلو خواری نُس کروئی تمگ۔ او شاد ۽ اُراٹی کہی نا جوڑی تیکن

استعمال کیرہ اوکان بیدس بھاز وخت سیال و قریب آتیکن ٹھکی ناڈر وشم ٹی ہم رائی کننگا کہ۔

سہت وزیور :-

چلو :- چار چلو بلہ الو

خو بیٹے بیدیر الو

گدان شے گودی الو

تافو بیٹ اے ارغ الو (براہو کی ع، 1969، 70)

خلقی شاعری ٹی ہراڑے کبھی سر حال آتا ذکرے اموڑے سہت وزیور نا ذکر ہم لازمیئے انتیکہ لس
زند او خاص وڑٹی سانگ و برام تیا سہت وزیور نا استعمال ہم نا مخلوق او ثقافت نا زندہ او مثال نئے۔ خلقی
مخلوق غربی نا وخت آچاندی نا سہت پینارہ۔ او اینوپگہ او فتا جا گہء خیسن الکو نے۔

اگہ خلقی شاعریء مچا ارن تو دانی کل آن زیات ذکر سہت وزیور او ایلو خلقی گڑا تیان چلو نا ئے۔ کم اوود
ہر شیر ٹی چلو نا ہیئت ارے اوڈنکہ زبان، قول او نشانی تیی چلو نا بھلو اہمیت نئے بڑزکو۔ شیر ٹی ہم چلو نا
ذکر مسنے۔

خلقی شاعری ٹی سنج، ثقافت، ہواری، ایلم دوستی، خوشی او غم نا ساعت آ اسٹی، سختی او سوری نا کلہو، مہر نا
درشانی، راج نادرستی راستی او بھلا تا پنت و پرمان نظر بس۔

غم نا شیرک

مودہ۔ ہراڑے ایلو سر حال نا شیر تیی ثقافت نا ہیئتئے اموڑے غم نا ساعت آپاروکا
شیر تیی ہم دافک ساڑی او۔ داڑے بندغ سوچک کہ داخہ ہستگا راوشاعری او ہم خلقی شاعری ہرا تما
دانا تخلیق نا پناء مریک تو نئے کسس خوانوک، نئے کسء شاعری نا باروٹ علم مریک کہ شاعری انتء

پارہ اودا نانت قانون او قاعدہ سے۔ اوتم ننا او قافلظ اوٹھپو تا بریبری اوداٹھپو نالیلوٹھپو تون ہواری بھلو
ہیت او۔ اندن منہ مودہ داڑے مثال کن نوشتہ کینہ :-

بلی داسہ بفلک نم اوڑکن خیرات کبو
نواسہ غاک بلی کن نم قران خوانبو
ندر مسون بلی نا جلک ۽ دیر تروئے
بلی غریب نما شفی ۽ گفوئے
بلی جان نواسہ غاتے نا دیر نو اریفوئے
بلی غریب اوفتے کن قصہ دیر شا غوئے
بلی غریب داسہ میل تے نا دیر ماروئے
بلی بیوس گرٹک ۽ نا دیر پکا روئے
بہشتی آ بلی جان بندہ لا چار ارے
اوغپہ بو نواسہ غاک خدا زوراک ارے

(مینگل، 1992، 220)

مہالوکلہ ۽ نکونہ کہ فلانہ شارٹی پیر وکس قضیت کرینے اوڑکن چا علاقہ غاک لوڈوٹی بسرہ عو
زخوائی خیر و خیرات مسگہ اودا ساشار او ہمسایہ غامینی قضیت مر یک بھاز وخت تو ہفتہ غان گڈ سماء تمک
مقصد امومہر، دڑ دخوری سلطو داشیرئی اسہ نیمہ غان بلی نادنیان انگ ناہیت اوایلو نیمہ غان دانی چا
ثقافت ناڈروشم اودا خاطر ان کہ مودہ نا ضرورت آک ہم اندا مریرہ۔ امر کہ مودہ نا ساعت آنیار یک
افسوز و ارمان کریسہ ہنوکا نا بے تھی، تکلفی، بے پیسہ ئی، یا اوڑان گڈ او نا چننا تا ساروسنجال نا باروٹ
مودہ پارہ تو داڑے ہم بلی نا کاریم کہ گو فٹہ گو فٹک او جلک ترنگ نسگہ داشیرئی ہم مودہ نا وڑٹ

اندافتے یات کننگا نے۔ بلی کن ندر و صدخہ مریدا پانتنگٹی ے کہ نما داسا گو فتنہ یر گو فوے او نماشنی
 ناکاریم کہ سلو کے اودے دیر کروے۔ اندن بلہ غاتا جو ان او ہندس ارا او شارٹی مریک کہ چنا تا خیال
 داری او فتنہ نواری فنگ او فتا نا جوڑی نا وختا دوا دوا و او بھلا ہیبت قصہ شاغنگ ناے دامودہ ٹی قصہ
 شاغنگ اسکان یات کننگا نے۔ او گڈ سرٹی اندا ہیبت مننگٹی ے کہ او غپہ بوانت کہ خدا نامرضی اموڑ
 مریک۔

کھٹیا

براہوئی ادب، خلقی ادب او خلقی شاعری نا خواننگ آن گڈ دا ہیبت مُستی بس کہ ننا ادب کی خلقی ادب او
 شاعری بھاز مُتکن اوتار بنی ے۔ دنیا نا بھاز از بانک اری کہ او فتنی خلقی ادب ناچن آف دا خاطر ان کہ
 اوز بان تا وجی یا عمر او خد راف۔ زبان نسینا مُتکنی نا اندازہ نا خلنگ او نا خلقی ادب آن مریک۔ خلقی ادب
 آن ننے تینا زبان و ادب نا مُتکنی او کاریم تا اندازہ مریک۔ خلقی ادب چا پٹ و پول مریسہ تخلیق مُسنے دا
 خاطر ان کہ وخت نا گواچنی آرنگ آتیمی زبیدار ے۔ ہمے تم ننا مخلوق گواچنی دوست او گواچنی
 نوشتوک مُسنو۔ او فتا خیال و سوچ ننے او فتا چُج کرو کا خلقی شاعری ٹی رَسینگ۔

خلقی شاعری خلق آتیمی جوڑ مریدا پیشن مریدا اینو ننے اسکان سر مُسنے۔ دا شاعری بیرہ خنگ نا حد
 اسکان نہ وختسکہ پاوال آزند نا اسہ گچین او در و شمس ساڑی ے۔ خلقی شاعری ٹی اول سرٹی پیر و بزرگ
 آتا صفت و ذکر او کان گڈ گدان کہ ننا اولیکو ہنکین او نا عکاسی بھاز زیبائی ٹی کننگا نے او کان بیدس
 خوراک کہ ننا مخلوق پروال آن کہی گڑا تے جوڑ کنگ نا کسب اولانخیی تخیرہ۔ دا اینو نا بھلاو ایجادا۔ اندا
 وڑ پوشاک نا ہیبت کہ او ٹی ننا زال بول آتا کرو کا کشیدہ غاک او فتا زیبائی تینا مٹ تینے لے اندا وڑ گل

آن بھلا گڑا اسلامی پوشاک اودستار کہ سنتِ رسول ﷺ ے اوہم نامخلوق نا ثقافت ناجوانوبشخ نس
نظر بس۔ داوڑنا شاعری ٹی ایلوہیت ناسہت وزیر آتائے کہ چاندی اوحیسن ناسہت وزیراک ہم نامنا
ثقافت نادرشانی ٹی جوانو کڑدس ادا کیرہ۔ دُن پانگ کینہ کہ نامخلوق اتھ در کہ سادہ، بے خوانندہ، یادنیانا
آسراتی تے آن مُرسٹو ولے دنیاغان ہچو وُرسینی پدمتو وختسکہ تینا لائی او پامداری ناردی مُستی مُستو
اوقا مغز ناردی لائی اوبندغ نسینا مغز ناردی آن کم اقل۔

خلقی شاعری ۽ خوانگ اوداڑاچٹ بھاز کاریم کنگ آن گڈ بھاز افاغاک دُوبُسر۔ اودا کہ ننے اوننا
گڈ زادہ غاتے ننادب، خلقی ادب اوشاعری ناباروٹ اووڑنی معلوم داری الوہرا کہ خلقی شاعری ۽ مُستی
ہنگان مس۔ داامو مخلوق ناجندنا تخلیق کروکا مڈی ۽ ہرا کہ ہزار آسال آتا سفر ۽ کریسانے اسکان دا
مرواریک سر مُستو۔ دافتیاپٹ وسٹ کنگ ہر زبان دوست نافرض اوقرض جوڑمریک اوقلی مخلوق نازند
نابے مٹ اوٹھکی نسے۔ دافتے ننے صنف نسے ناشخ پاروئی اف وختسکہ داکلن کن ادارہ، کسرشون
، اُستاد، اوقافت ناباروٹ معلوم داری ناردی مدام گچین مرور۔

کتاب آک

براہوئی عبدالرحمن (۱۹۶۹ء)، گواڑخ، ادارہ ادب بلوچستان

براہوئی ذوق، (۲۰۱۳) دیر دیر کیوہ کنے دیرایہ، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ

حسن ملک ڈاکٹر مظفر، (۲۰۰۴)، ثقافتی بشریات، مقتدرہ قومی زبان پاکستان

حسنی صدف حمیرہ، (۲۰۰۷)، کاپچر، براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ

مرزا ظفر، (۲۰۰۳)، بدلتے موسموں کے گیت، براہوئی اکیڈمی پاکستان کوئٹہ

مینگل افضل، (۱۹۹۲)، شوشنگ، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ

مینگل افضل، (۲۰۰۰)، منگلی، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ

مینگل افضل، (۲۰۰۵)، شیشلو، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ

مینگل افضل، (۲۰۱۰)، شامپشیر، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ

مینگل افضل، (۲۰۱۵)، لیلی مور، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ